

ra Hârûnürreşîd Bağdat'ın batı yakası-
na geçerek Huld Sarayı'nda kalmaya baş-
ladı. Halife Emîn de günlerini bu saray-
da geçirdi.

Hârûnürreşîd'in ölümünden sonra oğul-
ları Emîn ile Me'mûn arasında başlayan
iktidar mücadelesinde Mansûr'un inşa
ettirdiği sarayla Emîn'in oturduğu Huld
Sarayı harap oldu. Me'mûn halife olun-
ca (198/813) Horasan'da kalmayı tercih
etti ve Bağdat'a dönmedi. Bağdat'taki
saray nüfuzlu devlet adamlarından Ve-
zir Hasan b. Sehl'e tahsis edildi. Me'mûn
204'te (819) Horasan'dan döndüğü za-
man bir süre Rusâfe'de oturdu. Sonra
da Dicle'nin sol kıyısında Muharrem ya-
kınlarında kendisine bir saray yaptırdı.
Bazı devlet dairelerini de şehrin doğu
tarafına naklettirdi. Mu'tasım-Billâh da
Sâmerrâ'ya geçmeden önce burada kal-
dı. Sâmerrâ hilâfet merkezi olunca (221/
836) Mu'tasım'dan Mu'temid-Alellah'a
kadar (Müstâîn-Billâh hariç) bütün hali-
feler Sâmerrâ'da oturdular. Mu'temid-
Alellah 279'da (892) Sâmerrâ'dan Bağ-
dat'a döndü, ancak önceki halifeler gibi
Huld Sarayı'nda değil şehrin doğu yaka-
sında Sûkusselâsâ'nın aşağı tarafındaki
bir sarayda kalmaya başladı. Bu tarihten
itibaren onun kaldığı saray ve saray-
ın bulunduğu bölge Dârülhilâfe (Dârül-
hilâfe) diye meşhur oldu. Burada bizzat
halife ile aile efradının kaldığı Kasrû'l-
firdevs, Kasrû'l-Hasenî, Kasrû't-tâcî ve
daha sonra yapılan Kasrû's-Süreyyâ'dan
oluşan dört köşk vardı ki bunların hep-
sine "harîmü'l-hilâfe" deniliyordu. Mu'te-
mid-Alellah'tan sonra gelen halifeler imar
işine çok önem verdiler. Şehrin doğu kıs-
mının üçte birini kaplayan Dârülhilâfe'de
halifenin ed-Dârü'l-azîze denilen sa-
rayından başka köşkler, camiler, çarşı-
lar, hayvanat bahçesi ve parklar da var-
dı. Saray ve müştemilâtının etrafı hilâl
şeklinde bir iç surla çevriliydi. Selçuklu-
lar zamanında surun Bâbülgarâbe, Bâ-
bülbetr (Babülhâssa), Bâbülmâmme (Bâbü
Ammûriye), Bâbünnübî (Bâbülatebe), Bâ-
bünnasr, Bâbülbustân, Bâbü Sûkuttemr
ve Bâbülmerrâtib adlı sekiz kapısı vardı.
Yeni ve kalabalık mahalleler sarayın bu-
lunduğu geniş sahanın etrafını çabucak
kuşattı. Makdisî (ö. 381/991'den sonra),
Bağdat'ın Medînetüsselâm, Bâdûrayâ,
Rusâfe ve Dârülhilâfe olmak üzere dört
bölgeden oluştuğunu söyler (*Ahşenü't-
tekâsîm*, s. 120). IV. (X.) yüzyılda çok ge-
niş bir alanı kaplayan Dârülhilâfe'de bin-
lerce görevli, hizmetçi ve köle vardı.

Hükûmdarlar tarafından hilâfet ma-
kamına yazılan bazı mektuplarda bir say-
gı ifadesi olmak üzere Dârülhilâfe yeri-
ne bazan "ed-Dârü'l-azîze", "el-Mevâkı-
fü'l-mukaddese" gibi tabirlere yer veril-
miştir. Bağdat'taki Dârülhilâfe Abbâsî-
ler'in sonuna kadar ayakta kalmış, Bağ-
dat'ın 656 (1258) yılında Moğollar tara-
fından yağmalanması sırasında tahrip
edilmiştir. Dârülhilâfe terkibi hilâfet mer-
kezî olan diğer bazı şehirler için de kul-
lanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Ya'kûbî, *Târîh*, II, 373-374; Taberî, *Târîh* (de
Goeje), III, 276-285, 864-925, 1553-1578; İbn
Havkal, *Şûretü'l-arz*, s. 240-242; Makdisî, *Ah-
senü't-tekâsîm*, s. 120; Hilâl b. Muhassin es-
Sabî, *Rûsûmü Dâri'l-hilâfe* (nşr. Mihâil Avvâd),
Beyrut 1406/1986, s. 7-9, 22-30, 31-79, 80-
89; Hatib, *Târîhu Bağdâd*, I, 99-105; İbn Cü-
beyr, *er-Rihle*, Beyrut 1988, s. 202-204; İmâ-
düddin el-İsfahânî, *el-Berku's-Şâmî* (nşr. Ra-
mazan Şeşen), İstanbul 1979, V, 16; Kalkaşen-
dî, *Şubhu'l-a'sâ*, III, 260, 264, 269, 270, 330-
332; V, 491; VI, 189; G. Le Strange, *Baghdad
during the Abbasid Caliphate*, Oxford 1924, s.
242-278; R. Cooke, *Bagdâd* (trc. Fuâd Cemil —
Mustafa Cevâd), Bağdâd 1962, s. 85-86; Hüse-
yin Emîn, *Târîhu'l-İrâk fi'l-'aşri's-Selcûkî*, Bağ-
dad 1385/1965, s. 69, 193, 194, 289, 402,
405; H. Busse, *Chalif und Grosskönig: Die
Buyiden im Iraq (945-1055)*, Beyrut 1968, s.
189-226; Ya'kub Luis, *Hıtafu Bağdâd fi'l-'uhû-
di'l-'Abbâsiyyeti'l-âlâ* (trc. Sâlih Ahmed el-
Alî), Bağdâd 1984, s. 100-107, 182-187, 290,
295, 304; M. Streck, *Hıtafu Bağdâd ve enhâr-
rû'l-İrâkî'l-âdîme* (trc. H. İsmail Ali), Bağdâd
1406/1986, s. 66-67, 122-133; a.mlf., "Bağ-
dâd", *İA*, II, 197-199; Abdülazîz ed-Dürî, "Bağ-
dat", *DİA*, IV, 426, 429. RAMAZAN ŞEŞEN

DÂRÜLHİLÂFE ALTINI

II. Mahmud'un
(1808-1839)

saltanatının on beş ve on altıncı
yıllarında basılan altın sikke.

Birine "dârü'l-hilâfeti'l-aliyye", öteki-
ne de "dârü'l-hilâfeti's-seniyye" denilen
bu iki sikkeye halk arasında "surre altı-
nı" adı verildiği gibi "Kâbe altını" da de-

nilmekteydi. Ağırlık ve ayar bakımından
atık **adlı altın**'ları derecesindedir. Bu
altınların tam, yarım ve çeyrekleri vardı.

BİBLİYOGRAFYA :

İsmail Galib, *Takvîm-i Meskûkât-ı Osmâniyye*,
İstanbul 1307, s. 372-373; Süleyman Südfî,
Üsûl-i Meskûkât-ı Osmâniyye ve Ecnebiyye,
İstanbul 1311, s. 73-74; Hasan Ferîd, *Nakd ve
İ'tibâr-ı Mâlî*, İstanbul 1330, s. 209; Nuri Pere,
Osmanlılarda Mâdenî Paralar, İstanbul 1968,
s. 241, 245; Cüneyt Ölçer, *Sultan Mahmud II.
Zamanında Darbedilen Osmanlı Madenî Pa-
raları*, İstanbul 1970, s. 27; Artuk, *İslâmî Sik-
keler Kataloğu*, II, 678-679.

İBRAHİM ARTUK

DÂRÜLHUFFÂZ

(bk. DÂRÜLKURRÂ).

DÂRÜLİLİM

(دارالعلم)

Ortaçağ İslâm dünyasında
bazı araştırma kurumlarına ve
kütüphanelere verilen ad.

İslâm dünyasında tercüme ve yük-
sek seviyedeki ilmî araştırmaların ya-
pıldığı **beytülhikme*** diye adlandırılan
merkezler, bir süre sonra yerlerini dâ-
rülilimlere bırakmışlardır. Sadece sa-
ray mensuplarının, âlimlerin ve bu ku-
rumlarda görevli mütercimlerin girebil-
dikleri beytülhikmelerin aksine bir va-
kıf kuruluşu olarak teşkilâtlandırılan
dârülilimler halka açık tutulmakta ve
buralarda yer alan kütüphanelerden
genellikle her sınıftan halk istifade ede-
bilmekteydi. Araştırma kurumu hüvi-
yeti taşıyan beytülhikmelerde bir bö-
lüm halinde yer alan kütüphane, dâ-
rülilimlerde çok defa bu kuruluşun en
önemli kısmını oluşturmakta ve dola-
yısıyla dârülilimler bazan da "dârülkü-
tüb" şeklinde adlandırılmaktaydılar (Ec-
he, s. 145).

1223 (1808)
tarihli
dârülhilâfe
altını
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi,
Teşhir.
nr. 1945)

